

Aikuiskasvatuksen yhteiskunnallisuus ja poliittisuus

Aikuiskasvatuksen yhteiskunnallisuus ei ole ollut Suomessa viime aikoina kovinkaan paljon esillä. Tämä on oikeastaan ihmeellistä, sillä aikuiskasvatuksella on ollut kiinteät yhteydet yhteiskunnalliseen kehitykseen, niin sosiaaliseen, taloudelliseen kuin poliittiseenkin. Kansanvalistustyö lähti aikoinaan käyntiin juuri laajojen kansalaispiirien yhteiskunnallisen tietoisuuden kohottamisesta ja mobilisoimisesta toimintaan kansallisen identiteetin ja itsenäisyyden puolesta. Tuolloin kansansivistäjät katsoivat, että itsenäisen demokraattisen valtion luominen on mahdollista ainoastaan, jos kansan tietotasoa voidaan kohottaa. Kansansivistystyön todettiin olevan tässä suhteessa keskeisen tekijän. Tämä ajattelu on nähtävissä kaikkien teollistuneiden valtioiden kansansivistyksen alkuvaiheissa.

Aikuiskasvatuksen yhteiskunnallisuutta ja poliittisuutta on aina silloin tällöin pohdittu. Kysymys oli ajankohtainen varsinkin aikaisemmin, jolloin aikuiskasvatus oli pääasiassa ”oikeistolaista”. Työväestön omaehtoiseen sivistysharrastuksiin suhtauduttiin epäilevästi ja niiden saama valtionapu oli 1930-luvulla vaarassa. Sotien jälkeen 1950-luvulla joutui kommunistien sivistystoiminta erityisen tarkkailun kohteeksi ja erällä tahoilla vaadittiin valtionavun lopettamista tältä toiminnalta. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan nykyisin kaikki poliittiset ryhmittymät saavat nauttia samojen lakien mukaisesti valtionapua niin kansanopisto- kuin opintokerhotoiminnassaan.

Kansainvälisesti tarkastellen meillä Suomessa on varsin kehittynyt vapaata sivistystyötä käsittävä valtionapulainsäädäntö. Se antaa eri poliittisille puolueille ja yhteiskunnallisille ajatussuunnille mahdollisuuden harjoittaa sivistystoimintaa omista lähtökohdistaan käsin. Meillä on omaksuttu Castrénin 1920-luvulla Englannista omaksuma käsitys, jonka mukaan valtion, vaikka se tukeekin eri järjestöjen ja suuntausten sivistystoimintaa, ei tule puuttua opetuksen sisältöön. Valtiolla tulee tietysti olla oikeus valvoa, että toiminta täyttää kasvatukselliselle toiminnalle asetettavat kriteerit.

Näiltä osin ei meillä enää esiinny erimielisyyttä. Viime aikoina on tosin epäilty, että valtio on alkanut liikaa ohjaila sivistystoiminnan sisältöä. Ei ole kuitenkaan helposti osoitettavissa, että tämä ohjailu tapahtuisi jonkin poliittisen tai muun erityisen ajatussuunnan mukaisesti. Paremminkin näyttää siltä, että valtionhallinnon byrokratisoituminen ja valtiontalouden säästämisyrietykset ovat ohjanneet tahtoen tai tahtomattaan sivistyspalveluja tiettyyn, kansansivistysjärjestöjä huolestuttavaan suuntaan. Supistamistai paremminkin jäädyttämistoimenpiteet ovat olleet kuitenkin perusteluiltaan talouspoliittisia, eivät puoluepoliittisia. Ainoastaan harkinnanvaraisten määrärahojen osalta meillä on kokemusta puoluepoliittisista linjanvetoista.

Parlamentarismin kehossa Isossa-Britanniassa tilanne on nykyisin vaikea, kuten tohtori Thomas'in artikkelista käy ilmi. Hänen mukaansa äri-konservatiiviset hallitukset niin Isossa-Britanniassa kuin muissakin maissa ovat supistaneet sivistysmäärärahoja. Mistä tämä sitten johtuu? Osittain varmaan puhtaasti taloudellisista syistä. Tärkeämpi syy on Thomas'in mukaan se, että vireä koulutus- ja sivistystoiminta herättää aina myös kriittis-

tä ajattelua. Joukkotiedotusvälineiden välittämää pintatietoa syvällisemmällä tiedolla on merkitystä yhteiskunnallisille uudistusliikkeille ja järjestöille. Koska aktiivinen sivistysharrastus on yksi vireän ja kriittisen keskustelun kannalta perustavaa laatua oleva tekijä. Jos tätä ihmisten toiminnan keskeistä kasvualustaa pyritään tukahduttamaan, on sillä vaikutusta koko yhteiskuntaan.

Suomessa on monipuoluejärjestelmä, jolloin täällä ei helpolla tapahdu samanlaisia äkkinäisiä muutoksia valtion tuessa kuten esim. Isossa-Britanniassa, jossa valtaa pitävällä puolueella on mahdollisuus radikaaliinkin yhteiskunnallisen kehityksen suunnanmuutokseen. Kun kaikilla suurimmilla puolueilla ja useilla etujärjestöilläkin on Suomessa omat opistonsa ja opintokeskuksensa, niin niillä ei ole kovin suurta aiheita ja halua valtionapumäärärahojen supistamiseen. Monipuoluejärjestelmä näyttää sivistystoiminnan tasaisen kehittämisen kannalta siis paremmalta ratkaisulta kuin duaalijärjestelmä.

Paitsi sisäpolitiikkaa aikuiskasvatus näyttää kehittyneen myös osaksi kansainvälistä politiikkaa. Tämä käy ilmi Kaisa Savolaisen ja Olavi Alkion raporteista, jotka he ovat laatineet Unescon IV:stä kansainvälisestä aikuiskasvatuskonferenssista, joka pidettiin viime keväänä Pariisissa. Kansainvälisellä tasolla aikuiskasvattajia pyritään näköjään ohjailemaan valtiotodellisuuden toimesta vielä tiukemmin kuin kansallisella tasolla. Pariisissa ulkoministeriön edustajat ohjailivat aikuiskasvatuksen edustajia samaan tapaan, kuten tapahtui kansainvälisessä naiskonferenssissa viime kesänä Nairobissa. Kysymys ei ole ilmeisesti mistään sattumasta, vaan ulkoministeriön tiukentuneesta otteesta kansainvälisiä eri alojen konferensseja kohtaan. Kun valtiovarainministeriö pyrkii kansallisella tasolla ohjailemaan aikuiskasvatuksen kehitystä, niin kansainvälisellä tasolla samaan pyrkivät nyt ulkoministeriön edustajat. On vaikea nähdä mieltä tässä toiminnassa. Johonkin pisteeseen asti ymmärtää kyllä sen, että kansainvälisillä areenoilla annetaan yhtenäinen, maan virallista ulkopoliitiikkaa myötäilevä kuva. Tämä yhtenäisyyden ja yksituumaisuuden korostaminen kääntyy kuitenkin varsin pian itseään vastaan. Kun kaikki tietävät että aina on olemassa eri tavoin ajattelevia ihmisiä, niin liian silotellun ja yhtenäisen kuvan välittäminen ulkomaille alkaa hyvin pian vaikuttaa epäuskottavalta. Herää epäily valtiotodellisuuden kokonaisvaltaisesta ohjailusta ja manipulaatiosta. Tämä ei ole kenenkään etujen mukaista. Tällainen vaara on tiedostettava ja torjuttava.

Mikä sitten voisi olla toimintaperiaattemme kansainvälisissä konferensseissa. Mielestäni tulisi lähteä siitä, että osanottajat edustavat siellä enemmän itseään ja toimialaansa, tässä tapauksessa aikuiskasvatusta. Tästä syystä olisi vältettävä kokoamasta näitä delegaatioita liian yksipuolisesti valtionhallinnon edustajista, kuten nyt näyttää tapahtuneen. Tällöin on se vaara, että osallistujien kannanotoista etsitään aina valtion ulkopoliittisia motiiveja. Kuten Kaisa Savolainen artikkelissaan toteaa, oli Tokiossa vielä sananvalta aikuiskasvatustajilla itsellään, mutta Pariisissa se oli siirtynyt ulkoministeriöiden edustajille. Mitä aikuiskasvatuksen asiantuntijoita he ovat? Hoitakoon he vaan omalla tahollaan ulkopoliitiikkaa, mutta jättäköön aikuiskasvatustajat ja muutkin vastaavat erityisalojen konferenssit rauhaan ja näiden alojen omien asiantuntijoiden vastuulle.

Jukka Tuomisto